

עצמאות ויהדות

רשימת המפרשים בספר זה

אוצר הראשונים

שיטה מקובצת	חידושי הרמב"ן	חידושי הר"י מיגאש
תוספות ישנים	חידושי הרשב"א	חידושי הר"ן
תוספות רי"ד	ספר יד רמה	חידושי הריטב"א
	עלויות רבינו יונה	

בית הראשונים

בית הבחירה להמאירי ילקוט ראשונים

בילקוט הראשונים אספנו מהספרים דלהלן:

שו"ת הר"ן	ספר העיטור	אור זרוע
שו"ת הריב"ש	ספר יראים	האשכול
שו"ת הריטב"א	ספר תשב"ץ קטן	המקח והממכר לרב האי גאון
שו"ת הרשב"א	פירוש רבינו גרשום	הערוך
שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן	פסקי הרי"ד	חידושי הריטב"א משאר מסכתות
שו"ת זכרון יהודה	קונטרס דינא דגרמי להרמב"ן	חידושי הרמב"ן משאר מסכתות
שו"ת מהר"ח אור זרוע	ר"ן על הרי"ף מכת"י	חידושי הרשב"א משאר מסכתות
שו"ת מהר"ם חלאווה	ראב"ד תשובות ופסקים	כפתור ופרח
שו"ת מהר"ם מרוטנבורג	ראב"ה תשובות	מגן אבות להתשב"ץ
שו"ת ראב"ן	רבינו יונה על אבות	סמ"ג
שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה	רבינו יצחק קרקושא	סמ"ק
שו"ת תשב"ץ	רבינו ירוחם	ספר האגודה
שיטמ"ק משאר מסכתות	רבינו פרחיה רקאנטי	ספר ההשלמה
תוס' משאר מסכתות	שאלות דרב אחאי	ספר החינוך
תוס' רי"ד משאר מסכתות	שו"ת בעלי התוספות	ספר הישר לר"ת
תשובות הגאונים שערי צדק		ספר המכריע

אוצר האחרונים

קיקיון דיונה	מחצית השקל	חוסן ישועות
רבי עקיבא איגר	נחלת דוד	חתם סופר
רבי שמעון שקאפ	פני שלמה	כוס הישועות
תורת חיים	צל"ח	כתונת פסים קונטרס נזקי שכנים

ילקוט אחרונים

משמרות כהונה	חידושי הגר"ח מוואלוז'ין	אליה רבה
פני אריה צינץ	חידושי המלבי"ם	אשל אברהם
פתח עיניים להחיד"א	חידושי הרי"ם	בית מאיר
צמח צדק	חידושי וביאורי הגר"א	גאון אברהם
שו"ת מהרא"ל צינץ	מעיל שמואל	גליוני הש"ס
שלמי תודה	מעניי החכמה צינץ	דברי אמת להחווה מלובלין
	מרגינתא דר' מאיר	

[כ.ח.] (א) חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות והמרחצאות והשובכות ובית הבדים ובית השלחין והעבדים וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום. שדה הבעל חזקתה שלש שנים ואינה מיום ליום.

[כ.ח.] חזקת הבתים, והבורות והשיחין והמערות, והשובכות, והמרחצאות, ובית הבדן, ובית השלחין, והעבדים, וכל שהוא עושה פירות תדיר, חזקתן שלש שנים מיום

מתניתין בחזקה שיש עמה טענה, כגון מוכר אומר לא מכרתי ולוקח אומר לקחתי כדעתי למימר קמן (נמנני מא). וכן כל הני דאמרין דעו שלש שנים בין מיום ליום בין שאין מיום ליום, בחזקה

שיש עמה טענה קאי, כגון שיש לחובע ראייה שהיתה שלו ואין צד המחזיק ראייה שהיה שלו אלא שאלה שני חזקה ואין ידוע היאך ירד לחובה, והוא טוען לקחתיה ממך או נתת לי במתנה או שלקחתיה מאחר או שנתנה לי במתנה או שנתנה ממחמת ירושה, בזמן שיש עדים שהיתה צד המוכר הזה או הנותן או המוריש יום אחד קודם חזקתו של זה, כיון שאלה המחזיק שני חזקה ולא מיחה בהם החובע הרי זו חזקה. ואין צריך לומר בזמן שאלה המוכר הזה או הנותן או המוריש שלש שנים לפני החובע ולא מיחה בו, ומכרה או שנתנה או שמת ונפלה לפני היורשין, אע"פ שלא הספיקה לעמוד צד הלוקח או צד היורש יום אחד קודם תביעתו של זה הרי זו חזקה כדעתי לנצור לקמן.

ומאי כל דבר שעושה פירות תדיר דקמני, שזעליו יכולין ליהנות הימנו תדיר שהנאותיו ותשמישיו הן הן פירותיו. והני כולו דקא חשיב מנא דברים שאפשר ליהנות בהן תדיר וינהו, בתים לדירה, בורות שיחין ומערות לנטוע לחוכן מים, מרחצאות לרחיטה, שובכות

עליות דרבינו יונה

[כ.ח.] מתני' חזקת הבתים וכו'. כל חזקת ג' שנים שהצרכו חכמים, כגון שיש למערער עדים שהייתה של אבותיו והוא טוען לקחתיה ממך, אבל [אם] אין עדים למערער שהיתה שדה זו של אבותיו, והמחזיק מודה לו שהיתה שלו, אלא שהוא טוען שלקחה ממנו, אע"פ שלא החזיק בה ג' שנים נאמן, כדתנן (כתובות טו:) ומודה ר' יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן שהפה שאסר הוא הפה

רמב"ן

[כ.ח.] מתני' ובית הבדים וכו' דבר שהוא עושה פירות תדיר. יש שואלין (תוד"ה חזקת, יד רמ"ה ד"ה ומאי כל, ועוד ראשונים) הרי בית הבדים אינו עושה פירות תדיר וכדאמרין התם

רשב"א

[כ.ח.] ובית הבדים. איכא למידק היכי קרי ביה בית הבדים דבר שעושה פירות תדיר, והא אמרינן במסכת חגיגה (כד:) עברו הגתות והבדים אינן נאמנין. וי"ל דרוב מסיקתן בזמן קבוע, ומפני שאין רוב הצבור יכולין לעמוד באותו זמן בתקנה זו שיזהרו מעמי הארץ הקלו והאמינום, אבל מ"מ כשעבר זמן מסיקתן עדיין משתמשין בהן כל השנה פעמים לזיתים פעמים לשומשמיין, וכיון שעבר רוב המסיקה אפשר לעמוד על הדבר ולהזהר מעמי הארץ וגזרו עליהן:

והעבדים. קשיא לי אמאי תנא הכא העבדים דמשמע דדוקא משום דעושין פירות תדיר חזקתן ג' שנים הא לאו הכי לא בעינן ג' שנים, ואמאי והא מנפשייהו קא אזלן והוו להו כגודרות שאין חזקתן לאלתר, אלא לאחר ג' שנים וכדאמרין בגמ' (לו.). וי"ל דגודרות אין להם חזקה לאלתר אבל לאחר שנה או שנתים שדרך הבעלים להקפיד בכך ואינן מניחין אותן ביד אחרים יש להן חזקה, ועבדים נמי אי משום האי טעמא לאחר

לגדל יונים. בית הבדים נמי אע"פ שאין דרך הנאתן אלא לדרך זהו זיתים ואין זיתים מזויין לדרך אלא פרק אחד בשנה נשעת מסיקה, ומנא קמני חזקתן שלש שנים מיום ליום דאלמא לא קיימא להו חזקה אלא בשלש שנים שלימות שגומרות זיוס שמתחילות, לאפוקי מקוטעות דלא, כיון דלא איפשר

לאשתמושי ביה אלא בכלים הצריכים לו, וכי שלים זמן דריכה אורחיה דמריה למעצדיה אורז לכלי תשמישיו זו היא הנאמו התדירה, דמה לי אורז למצואה מה לי לכלים. וכל שכן שדה בית השלחין שדרך בני אדם

להשקותו מן הנהר או מן המעיין, שמחוך שאיפשר להשקותו תמיד עושה פירות וירקות תדיר של ימות החמה זימות החמה ושל ימות הגשמים זימות הגשמים. ועבדים נמי דברים שדרך הבעלים להשתמש בהן תדיר וינהו.

ומסקנא דטעמא דשלש שנים (לקמן טע). משום דטפי מתלת שני לא מודהר איניש בשטריה, והאי כיון דאלה שלש שנים ולא

מחי ביה כי אמר שטרף הוה לי ואירכס מהימן, דמאי אמר ליה לחובע אי מחית בי הוה מודהירנא בשטרי. והיינו טעמא דעתינן מיום ליום, דלא קיימא ליה חזקה למחזיק אלא היכא דאשתמש ביה בההוא מידי בדרך קצת כדרך שהבעלים משתמשין, דאי לאו הכי מצי מערער למיטען כיון דחזאי דלא הוה משתמש ביה אלא דרך עראי, אמינא לאו לחזוקי ביה קא צעי אלא אקראי צעלמא הוה ולהנאת שעה קא מכיון, ואמטול הכי לא מחאיי ביה. ושדה הבעל דאינה מסתפקת אלא ממי הגשמים, כיון שאינה עושה פירות תדיר אלא פעם אחת בשנים עשר חדש חזקתה שלש שנים ואינה מיום ליום, אלא כיון שאלל שלש

שהתיר. ואין המערער צריך עדים שהיתה בידו או ביד אבותיו ג"ש, אלא כיון שיש עדים שהיתה בידו או ביד אבותיו יום אחד ואין שם עדים שקדמו אחר ג"ש הרי הוא בחזקת שלו. וצריך המחזיק ראייה בשטר או בשני חזקה, שלא הוזכרה חזקה אלא לענין הנתבע, אבל לגבי המערער לא הוזכרה, ולא מצינו בשום מקום שיצטרך המערער להביא עדים שהיתה של אבותיו ג' שנים:

(חגיגה כד:) עצרו הגתות והבדים אינן נאמנין. י"ל שזמן מסיקה הזיתים זמן קבוע הוה ואע"פ כן כשעצר מסיקתן משתמשין צבית הצד לשכר וכיוצא בו, ומיהו נשעה שצורין ומוסקין דטרידי טפי

שנה או שנתים סלקא להו חזקה, אבל משום דעבדי פירות תדיר אין להם חזקה עד לאחר ג', וכי אקשינן בגמ' (שם) והעבדים יש להם חזקה, והא אמר ריש לקיש הגודרות אין להן חזקה ופרקינן אין להם חזקה לאלתר אבל יש להן חזקה לאחר שלש, אעבדים קא מהדר וה"ק העבדים אין להם חזקה לאלתר כגודרות אבל לאחר שלש יש להן חזקה לעבדים, ולעולם גודרות לאלתר הוא דאין להן חזקה, הא לאחר זמן שדרך הבעלים להקפיד ושלא להניחן ביד אחרים יש להן חזקה. וכן נראה מלשון ר"ח ז"ל שכך כתב שם הא דאמר ריש לקיש אין להם חזקה, לאלתר, וה שנינו העבדים יש להן חזקה, לאחר שלש, דאמרין כיון דמשמש לזה שלש שנים והניחו בעלים ולא מיחה הרי זה קנאו בחזקה ע"כ. א"נ י"ל דעבדים תרי טעמי אית בהו, חד משום דאזלי מנפשייהו ועוד משום שעושין פירות תדיר, וכיון דעבדים הוקשו לקרקעות (כ"מ נו:) תנא להו הכא בהדי חזקת קרקעות הואיל ואית בהו נמי משום דעושין פירות תדיר:

רשב"א

הבעל שאוכל פירות בזמן ידוע, אבל אלו אין להם זמן ידוע אלא שבכל עת אדם אוכל פירותיו וכל שאכל כדרך שהבעלים רגילין לאכול עלתה לו חזקה, וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל (אות מ מודעא ד"ה מחאה) משמו של ר"ת ז"ל:

רימב"א

והשובבות וכו' [ובית הבדים]. פירוש הא דקמני צנית הבדים עושה פירות [תדיר] וכו', אינו צנית הבדים שאין עושין שם אלא שכן זית בלד, דהכל דלוי נראה הוא לעין שאין עושין שם שכן תדיר, ומנן נמי צמכת חגיגה (כד): עצרו הבדים אינם נאמנים, אלמא זמן ידוע יש להם, אלא הכא צנית הבדים שעושים בהם מיני שמנים הרבה וכדפירשו התוספות^ל, ופשוט הוא:

ובית השלחין. פי' גן ירק וכיוצא:

והעבדים. פירוש דאע"ג דמטלטלין חזקתן לאלתר (עי' שנועות מו:), שאני עבדים שהולכים בשוק ונכנסין צנחים ואין תפיסתן ראייה שלקחן עד שיחזיק בהם שלש שנים. ונראה לי מלשון המשנה שאלמלא שעושין פירות תדיר לא היו נריכין שלש שנים, אלא כיון שעבדו ברשותו שנה או שנתיים כפי שדרך בני אדם להקפיד בהם היו חזקה, והילכך הגודרות [ד] אין להם חזקה לאלתר משום דאולי בשוקא כדאיחא בגמרא (לקמן לו.) י"ל שאינם נריכין שלש שנים מ"מ, כיון שאין עושין פירות תדיר, אלא כפי מה שדרך בני אדם להקפיד שלא להניחן ביד אחרים, וכן נראה ממה שפירש ר"ח לקמן. ומיהו אין הסוגיא דלקמן בגמרא דאתמר גבי גודרות מחייבת יפה לפ"ו. והנכון דהעבדים והגודרות כיון שאין להם חזקה לאלתר אוקמינהו רבנן [א] שלש שנים כדין הצמים שלא לתת דבריהם לשיעורין כפי מה שצני אדם מקפידין, וכדאיחא בגמ' (לקמן כט.), ותדע עוד דהא אסיקנא בגמ' (סס) דלרבנן טעמא דשלש שנים היינו דעד הכי מזדהר בשטריה וגודרות על הרוב לאו בני שטרא נינהו, אלא דלוי דתו לא פלוג רבנן. והא דקמני הכא [עבדים] ולא קמני גודרות, היינו משום דכיון דעבדים הוקשו לקרקעות לכמה דינין (קידושין כב:) ועושין פירות תדיר גם כן כצמים תנא להו צהייהו:

חזקתן שלש שנים [מיום ליום]. פירש בגמ' (לקמן כט.) מיום ליום למעוטי מקוטעים ולמעוטי מפוזרים. והני שלש שנים אינן כמנין העולם מחשרי לחשירי, אלא שמתחיל למנות מן היום שהתחיל להחזיק שנים עשר חודש עד תשלום שלשים וששה חודש, ואם נתעברה השנה נתעברה לו:

חידושי הר"ן

לאלתר, היינו טעמא משום דמנפשייהו קא אזלי וכדאמרין בגמ' (לקמן לו.) בגודרות:

וב"ב דבר שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום. כתב הרב בעל העיטור (אות מ מודעא ד"ה מחאה) בשם ר"ת ז"ל דלא למימרא שיהא נריך לאכול פירות בכל יום, שאין אדם אוכל פירות שובב כל יום, אלא תדיר כדרך הבעלים קאמר, ולאפוקי שדה הבעל שאדם אוכל פירותיו בזמן ידוע^ג, אבל אלו שאין להם זמן ידוע אלא בכל עת אדם אוכל פירותיו, (ו) כל שאכל כדרך שהבעלים רגילין לאכול עלתה לו חזקה:

שיטה מקובצת

בבית הבד עושין ממנו ממגורות לתבואה או לכמה תשמישין. ה"ר יהונתן ז"ל: והעבדים. קשיא לי אמאי תני הכא העבדים (וכו' ראה בחידושי). הרשב"א ז"ל:

וב"ב דבר שעושה פירות תדיר חזקתו שלש שנים מיום ליום. לאו למימרא שיהא צריך לאכול פירות בכל יום, שאין אדם אוכל פירות שובב כל יום ואין דרך הבעלים להשתמש בעבדו ביום ובלילה, אלא תדיר כדרך הבעלים קאמר ולאפוקי שדה

[כח.] חזקת הבתים. פירוש כל החזקות הנזכרות בכלל הס חזקה של ראייה דאוקמוה במקום שטר ועדים, ואין זו חזקה דקנין הנזכרת צנכסים שיש להם אחריות (קידושין כו.) ואין דומות זו לזו כלל, דאילו חזקת קנין הוא תיקון בגופה של קרקע כדמנן (לקמן מז.) ועל גדר וכו' הרי זו חזקה, ואכילת פירות אינה קונה וכדבעינן למימר בפירקין (לקמן נג: ד"ה ה"ע), ואילו חזקת ראייה היא כהפך דתיקון אינה ראייה וכדאמרין לקמן (לו:) מימר אמר כל שיצי דכרצא לעייל ציה, ואין חזקה אלא אכילת פירות בשופי כדרך שהבעלים אוכלים.

והעבדים אין נריך לחזקה אלא כשיש למצוה עדים שהיתה שלו או של אבותיו (או) שמתו מתוכה או שדר בה אפילו יום אחד קודם למחזיק הזה, הא לאו הכי אין המחזיק הזה נריך לא עדות ולא חזקה ונאמן צמיגו שלקחה, וכדתנן מודה ר' יהושע צאומר לחזירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן שהפה שאמר וכו' וכדאיחא בכתובות פרק האשה (טו:).

וב"ב שריך לבד חזקה וצירר אותה יש אומרים שריך להשבע עדיין היסת שהוא כדבריו, וכן כתב הרמב"ם (טוען ונטען פ"א ה"ב). ואע"פ שאין נשבעין לקרקעות (ב"ק לו:), שנועת היסת נשבעים, כמו שכתב הר"ף (שנועות ע"מ סו) מההיא סוגיא דהפוגמת כתובתה (כתובות פו:). ויש אומרים דחזקה במקום עדים או שטר עומדת ואין עליו שנועה כלל ואפילו התוצע צרי, וכן היה נראה למורי הרא"ה נר"ו. ואפילו לפי דברי האומרים שיש שנועה היסת אומר מורי דדוקא בתוצע צרי אבל לגבי יורש או לוקח שאינו צרי אין עליו שנועה, וכן שמעתי ממורי הרשב"א נר"ו.

וב"ב יש צאומר (עי' מאירי ב"ק קיב:) שאין חזקה מועלת אלא לאוקמי ארעא ציד המחזיק כשהוא בתוכה אבל להוציא מיד אחרים לא מהניא. וזה אינו, דא"כ יכנס שם המערער שיש לו עידי אבות ויטרוק גלי צאנפיה ובעלת כל החזקות, אלא ודאי ליחא וכדמוכח נמי בפרק הגזול (ב"ק קיב.) בעובדא דבר חמוה דר' ירמיה, וכן הודו לי רבותי שיחיו:

[כח.] מתני' ובית הבדים. וא"ת הכי מני צית הבדים צהדי כל דבר שהוא עושה פירות תדיר, דהא תנן בפרק חומר בקדש (פגיגה כד:) עצרו הגמות ובית הבדים^ב אין נאמנים, אלמא זמן קבוע יש להם. י"ל דצית הבד שני תשמישין יש לו, אחד למסיקת זיחם שהוא זמן קבוע, ואחד לשאר דברים שאדם משתמש בו בכל [ה]שנה כגון שמן אגוזים ושמן שומשמן, ומשום דצמכיים לא האמינו לעמי הארץ אלא צמסיקת זיחם דערידי צה טפי קמני תסם עצרו הגמות ובית הבדים אין נאמנים, ומיהו כיון דכל השנה משתמשין בו, עושה פירות תדיר מקרי, והיינו מחני' דהכא: והעבדים. האי דבעינן צה חזקה ג' שנים מה שאין כן צמטלטלין דחזקתן

[כח.] ובית הבדין. אף על פי שאין מוסק הזתים כי אם פעם אחת בשנה, יש לומר דריכתו אינו נגמר עד שנה, שיכול אדם להשהות אותם, ועוד שמוסיפין להוציא שמנן מתוך שמתחממין זה על זה ואין פסולת יוצא מהם כל כך. אי נמי יש לומר שכשאין דורכין

הגהות וציונים: א] בתוס' לפנינו פירשו באופן אחר. ב] בר"ן על הרי"ף איתא עברו הגיתות והבדים, וכ"ה במשנה לפנינו שם. ג] בר"ן על הרי"ף איתא ולאפוקי שדה הבעל דהיינו שדה המסתפקת במי גשמים, שכיון שאינו עושה פירות אלא פעם אחת בשנה, נהי שצריך שיחזיק בה ג"ש שלימות, א"צ לאכול פירות ממנה תדיר אלא כדרכה.